

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

DOI [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-25\(54\)-110-133](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-25(54)-110-133)

УДК 351:001.8

Дегтярєва Ія Олександрівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-0807-961X>
iyadeht@uem.edu.ua

Кройтор Володимир Андрійович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ.
Харків, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-1849-5721>
kroytor@ukr.net

Деміхов Олексій Ігорович,

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри управління імені Олега Балацького
Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту
Сумського державного університету.
Суми, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-9715-9557>
iyadeht@uem.edu.ua

Загrevський Олег Парфентійович,

аспірант кафедри публічного управління і проектного менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0009-0003-4356-6434>
olegzagrev@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ІНТЕГРОВАНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація. У статті представлено теоретичне обґрунтування змісту моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальних громад в Україні. Встановлено, що інтегрований підхід до розвитку громад означає об'єднання усіх суб'єктів, об'єктів і заходів місцевої

політики в єдине ціле, що дозволяє встановити чинники і взаємозв'язки для подальшого управлінського впливу. При цьому кожна управлінська функція має набути інтегрованого характеру. Відповідно, модель інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади передбачає скоординовану діяльність органу місцевого самоврядування з приватними і публічними стейкхолдерами різних рівнів (органами публічної влади, міжнародних та громадських організацій, бізнесу, активних громадян та ін.) щодо формування і виконання плану відновлення і розвитку територіальної громади. Встановлено ключові характеристики і напрями формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади:

- закріплення моделі в планувальних документах територіальної громади;
- цілісне бачення територіальної громади як системи систем, в якій все є взаємопов'язаним і детермінованим;
- аналіз взаємних впливів чинників різних галузей та сфер соціально-економічних процесів
- визначення пріоритетів політики відновлення і розвитку, а також комплексу заходів щодо їх реалізації, у їх взаємозв'язку (міждисциплінарний підхід);
- максимальне залучення усіх потенційно заінтересованих сторін до розроблення моделі;
- налагоджена горизонтальна і вертикальна координація як під час розроблення моделі, так і під час її реалізації;
- міждисциплінарності, що передбачає врахування зв'язку всіх аспектів соціально-економічного розвитку територіальної громади;
- посилення використання нематеріальних чинників відновлення і розвитку громади.

Встановлено, що з огляду на складність усіх управлінських процесів, пов'язаних з відновленням і розвитком територіальних громад, насамперед необхідне посилення інституційної спроможності місцевого врядування та науково-аналітичного забезпечення.

Ключові слова: модель інтегрованого відновлення та розвитку; територіальна громада; функції інтегрованого управління; ревіталізація; сталий розвиток; креативні індустрії; напрями відновлення.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Розвиток і відновлення територіальних громад в умовах війни та повоєнний період потребують інтегрованого підходу, що

забезпечує синергійні дії усіх сторін та в результаті мультиплікативні ефекти від цих дій та прискорення бажаних результатів. Необхідно шукати моделі, які б забезпечили найкращі результати розвитку усіх сфер життєдіяльності територіальних громад – економіки, освіти, охорони здоров'я, культури, безпековій та ін.

Попри законодавче визначення підходів до відновлення територіальних громад, на сьогодні ще залишається дискусійним питання, що саме включає в себе модель інтегрованого відновлення та розвитку територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним питанням місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану присвячено статтю І. Пирога та М. Пирога [11]. Головним їхнім висновком є те, що програма відновлення України має бути зосереджена в першу чергу на підтримці інституцій, причому з чітко визначеними повноваженнями.

О. Нижник та Д. Вишневський визначили основні фактори впливу на територіальний розвиток в умовах нових викликів для створення моделі просторового планування, яка б комплексно дозволила підійти до процесів післявоєнної відбудови країни [9].

Велику роль у теоретичному та методологічному обґрунтуванні управлінських процесів відновлення і розвитку України відіграють зарубіжні партнери та міжнародні організації. Так, питання координації процесів відбудови та відновлення з політикою регіонального розвитку в Україні здійснено в рамках Програми «U-LEAD з Європою» [6]. Дослідження ініціатив у повоєнному відновленні здійснено ІСАР «Єднання» [3]. Цифрові рішення для повоєнного відновлення України аналізувалися фахівцями KSE Institute за підтримки Уряду Німеччини [12]. Актуальні питання доступу громадськості до прийняття рішень щодо відновлення України в частині збереження довкілля і протидії зміні клімату представлено в Аналітичному звіті експертів Фонд ім. Гайнріха Бюлля [1].

На сьогодні також Асоціацією міст України розроблено методичні рекомендації щодо планування й організації відновлення муніципальної інфраструктури, експертами Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні – методичні рекомендації зі здійснення моніторингу і оцінки реалізації планувальних документів із відновлення та розвитку територіальних громад [8].

Водночас практичні пропозиції щодо діяльності органів місцевого самоврядування з відновлення і розвитку територіальних громад потребують належної теоретичної основи.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є теоретичне обґрунтування змісту моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальних громад в Україні.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- визначити сутність інтегрованого відновлення і розвитку територіальної громади;
- визначити сутність моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади;
- обґрунтувати напрями формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

В Українському тлумачному словнику [18] наведено такі визначення термінів:

«інтеграція» – об'єднання в ціле будь-яких окремих частин. Об'єднання та координація дій окремих частин цілісної системи. Процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій...» (18, с. 468);

«інтегрований» – оснований на об'єднанні, інтеграції; комплексний (18, с. 468).

Термін «інтегрований» дедалі частіше застосовується в нормативно-правових актах. Наприклад, у Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року *«інтегроване управління кордонами»* розглядається як «скоординована діяльність компетентних державних органів України та військових формувань...» [17]. Тобто йдеться про забезпечення узгодженості управлінських дій.

У Законі України (далі – ЗУ) «Про регулювання містобудівної діяльності» визначено поняття *«концепція інтегрованого розвитку території територіальної громади»* – документ стратегічного планування, який може розроблятися на замовлення органу місцевого самоврядування із залученням місцевих мешканців, суб'єктів господарювання, що зареєстровані та/або здійснюють господарську діяльність на території відповідної територіальної громади або мають намір здійснювати таку діяльність у межах відповідної території, і визначає довгострокові, міждисциплінарні, просторові та соціально-економічні пріоритети розвитку території, є вихідними даними для розроблення містобудівної документації на місцевому рівні на принципах сталого розвитку з метою підвищення якості життя, доступності та рівності можливостей, сприяння розвитку соціальних суспільних відносин та ділової активності, оптимізації адміністративної діяльності, відповідає державним і

регіональним програмам розвитку та затверджується відповідним органом місцевого самоврядування [16]. Цим Законом передбачено, що концепція інтегрованого розвитку території територіальної громади є базовим, хоча і не обов'язковим, документом для розроблення комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади. Комплексний план передбачає узгоджене прийняття рішень щодо цілісного (комплексного) просторового розвитку населених пунктів як єдиної системи розселення і території за їх межами (ст. 16¹).

На думку експертів, при плануванні розвитку території «інтегрованість» означає врахування всіх сфер життєдіяльності (економіки, мобільності, освіти, медицини, сфери послуг, історії, культури, екології, ландшафту) та залучення широкого кола заінтересованих сторін (локального бізнесу, громадських ініціатив, представників влади) [5].

Інтегроване планування в Україні актуалізувалося у зв'язку з об'єднанням територіальних громад, хоча сам підхід почав застосовуватися вже з 2000-х років.

Невід'ємною умовою інтегрованого планування місцевого розвитку є залучення усіх стейкхолдерів до кожної складової планування.

Крім того, необхідною є інтеграція горизонтальної та вертикальної політики. Інтеграція горизонтальної політики передбачає включення завдань однієї політики у політику інших секторів. За цього підходу окремі підрозділи органів публічної влади виконують горизонтальну та міжгалузеву координацію інших органів та їх підрозділів.

Отже, інтегрований підхід до розвитку громад означає об'єднання усіх суб'єктів, об'єктів і заходів місцевої політики в єдине ціле, що дозволяє встановити чинники і взаємозв'язки, які потребують посилення, або більш ефективного використання. Відповідно й заходи місцевої політики мають розроблятися з урахуванням принципу інтегрованості, у взаємозв'язку, щоб забезпечити одночасний позитивний вплив на різні сфери і галузі місцевої соціально-економічної системи. Цей підхід потребує значної інформаційно-аналітичної та методологічної роботи, а отже й компетентних фахівців – на усіх етапах формування і реалізації місцевої політики.

Інтегрований підхід якраз і передбачено Порядком формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, затвердженим Наказом Міністерства розвитку громад та територій України 22 вересня 2022 року № 172 [14]. Строк дії Концепції інтегрованого розвитку не обмежується. Тривалість розрахункового періоду визначається в межах 10–20 років, а за наявності обґрунтування – на більш тривалий період.

Попри те, що дана Концепція не є обов'язковим документом, вона дуже важлива для формування вихідних даних Комплексного плану території громади. Багато територіальних громад вже напрацювали такі концепції, проте руйнування, завдані РФ на територіях України, замінування територій, міграційні процеси та ін. вже зумовили потребу в їх оновленні, а отже й усієї планувальної документації громад.

Відповідно до Порядку розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад [13], план відновлення та розвитку регіонів, плани відновлення та розвитку територіальних громад розробляються на період до 31 грудня 2027 р. з урахуванням пріоритетів, визначених документами стратегічного планування.

План відновлення та розвитку територіальної громади, що віднесена до території відновлення, розробляється виконавчим органом сільської, селищної, міської ради та військовою адміністрацією населеного пункту (у разі її утворення) з урахуванням узгоджених пропозицій, наданих Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній державній (військовій) адміністрації [13]. Проект плану відновлення та розвитку територіальної громади включає:

- завдання і заходи з відновлення та розвитку;
- прогнозовану потребу та можливі джерела фінансування;
- індикатори виконання завдань, здійснення заходів з відновлення та розвитку і їх прогнозні значення;
- перелік проектів регіонального (місцевого) розвитку.

Практичні інструменти для реалізації інтегрованого підходу мають також інтегрований характер, наприклад *інтегрована карта* – це інструмент, за допомогою якого відображаються основні/пріоритетні напрями майбутнього розвитку громади з прив'язкою до території за допомогою різних символів. Так карта є результатом поєднання (синтезу) попередньо створених секторальних карт. Вона не просто накладає секторальні карти, а показує просторовий взаємозв'язок між секторами. Зокрема, у цьому взаємозв'язку можна побачити співпадіння – підсилення певних секторів або ж їх конфлікт. Таким чином на інтегрованій карті показані взаємозв'язки у вигляді пріоритетних напрямів розвитку громади та розташування стратегічних проектів [5].

Так, в Україні лише почали застосовувати інтегроване планування. Проте, на нашу думку, необхідно, щоб всі функції управління набули інтегрованого характеру.

Традиційно до загальних функції управління відносять: прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль, прийняття управлінських рішень та комунікація [4, с. 241–242]. До функцій публічного управління також належать регулювання, інформування, бюджетування тощо.

Відповідно, на нашу думку, з метою інтегрованого відновлення і розвитку територіальних громад суб'єкти публічного управління мають реалізувати:

- *інтегроване планування* – спосіб підготовки програм і стратегій відновлення і розвитку територіальних громад, який передбачає врахування взаємозв'язку всіх сфер життєдіяльності територіальної громади та залучення широкого кола заінтересованих сторін під час підготовки цих документів і формування інтегрованих інструментів управління, що забезпечують вплив на кілька сфер і галузей;

- *інтегрована організація* – процес взаємодоповнюючого залучення цілого ряду заінтересованих сторін до діяльності та виконання взаємодоповнюючих заходів з відновлення та розвитку територіальної громади відповідно до програм чи стратегій місцевого розвитку;

- *інтегрована координація* – процес розподілу у часі завдань з розвитку усіх сфер і галузей на території, забезпечення багаторівневої узгодженої взаємодії заінтересованих сторін з метою забезпечення максимальної результативності в досягненні поставлених цілей з відновлення та розвитку територіальної громади;

- *інтегрована мотивація* – процес розроблення і використання стимулів для потенційно заінтересованих сторін до індивідуальної та спільної діяльності з метою розроблення, реалізації, моніторингу і контролю ефективних програм та стратегій відновлення і розвитку територіальних громад; передбачає комплекс заходів – інформування, навчання, комунікації, спільне генерування ідей тощо, що стимулюють до певних дій різні сторони;

- *інтегрований контроль* – процес багаторівневої участі у заходах контролю за реалізацією програм і стратегій відновлення і розвитку територіальних громад, а також коригуванні дій в разі потреби;

- *інтегроване прийняття управлінських рішень* – процес спільного аналізу стану територіальних громад, вибору шляхів відновлення і розвитку громад, що відображається у відповідних програмах і стратегіях, а також інших документах публічних і приватних суб'єктів;

- *інтегрована комунікація* – забезпечення обміну інформацією щодо відновлення і розвитку територіальної громади між усіма заінтересованими

сторонами, забезпечення на цій основі взаєморозуміння щодо єдиного спільного підходу, узгодження дій, переконання та стимулювання поведінки, що забезпечує найкращі результати у спільному відновленні і розвитку територіальної громади;

- *інтегроване регулювання* – процес спільного виявлення та усунення відхилень і недоліків, приведення відносин у певний бажаний стан шляхом запровадження певних неформальних правил та розробки регуляторних документів;

- *інтегроване фінансування* – багаторівневе забезпечення коштами з публічних і приватних джерел програм і стратегій відновлення і розвитку територіальних громад;

- *інтегроване інформування* – доведення до відома усіх заінтересованих сторін інформації та звітів щодо забезпечення відновлення і розвитку територіальної громади.

Рис. Модель функцій з інтегрованого відновлення і розвитку територіальних громад

Водночас ці функції не є вичерпними, їх перелік можна продовжувати, виходячи з конкретних функцій публічного управління.

На нашу думку, *функція лідерства* має реалізовуватися саме органом місцевого самоврядування, адже на місцевому рівні саме цей орган є відповідальним за вирішення питань місцевого значення.

З урахуванням зазначеного, представимо модель функцій з інтегрованого відновлення і розвитку територіальних громад (див. рис.).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення мети в ході дослідження використано системний підхід і такі методи наукового пізнання:

- узагальнення, аналіз, синтез, абстрагування – для визначення сутності явища та змісту моделі інтегрованого відновлення і розвитку територіальної громади;
- аналізу, групування, систематизації, індукції та дедукції – для обґрунтування напрямів формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESULTS OF THE RESEARCH

Насамперед відзначимо, що відповідно до ЗУ «Про місцеве самоврядування» *«територіальна громада»* – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [15]. Саме це поняття і будемо використовувати в даній праці.

Щоб більш детально визначити *сутність моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальних громад*, слід звернутися до сутнісного аналізу таких термінів, як «відновлення», «розвиток», «модель», а також сучасних наукових напрацювань за цим тематичним напрямом.

1. Сутність інтегрованого відновлення і розвитку територіальної громади

Термін «відновлення» означає надання попереднього вигляду чомусь пошкодженому. Поновлення. Реновація» (15, с. 165), тоді як «розвиток» – це «процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» (15, с. 1219).

Статтею 9⁻¹ ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» (цією статтею доповнено Закон у травні 2022 р.) визначено поняття «*програма комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини)* (далі – програма комплексного відновлення) – обласна або

місцева програма відновлення територій, яка визначає основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і включає комплекс заходів для забезпечення відновлення території відповідної області, території територіальної громади (її частини), яка постраждала внаслідок збройної агресії проти України або в якій сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища. Програма комплексного відновлення не належить до містобудівної документації». Цим Законом визначено й змістові складові програм комплексного відновлення області та території територіальної громади (її частини).

Водночас слід зазначити, що є й інші терміни, завдяки яким можна описати процес відновлення територій, як от «регенерація», «ревіталізація», які використовуються за кордоном.

Отже, «регенерація» (англ. *regeneration*) означає: відновлення, поновлення, відтворення (Український тлумачний словник [18, с. 1186]); процес покращення місця чи системи... (Cambridge dictionary); акт, процес або стан регенерації; відродження або оновлення (Collins dictionaries); процес, завдяки якому територія, установа тощо знову розвивається та зміцнюється (Oxford Learner's Dictionaries) [19]–[24].

У світі вже активно застосовується *концепція регенеративного (відновлювального) міста*, яка була вперше розроблена Міжнародною експертною комісією з питань міст та зміни клімату, скликаною Радою всесвітнього майбутнього спільно з Гамбурзьким університетом архітектури та міського розвитку у 2008–2011 рр. та була представлена у звіті «Регенеративні міста» у 2010 році. В основі концепції регенеративного міста лежить розуміння того, що важливо вийти за рамки обмежувальної сутності сталості та ставити акцент на необхідності не тільки зберігати і підтримувати, а й активно відновлювати природні ресурси міст. Наприклад, регенеративне місто знову вводить очищену воду в гідрологічний цикл, отримує їжу від міських і приміських виробників, видобуває поживні речовини зі своїх стічних вод та відходів і застосовує їх для навколишніх сільськогосподарських земель, стимулює використання відновлюваних джерел енергії та ін. Так, регенеративний розвиток міст подібний до кругових метаболічних систем, що зустрічаються в природі [22, с. 5–6].

У політико-економічному контексті концепція регенеративного (відновлювального) міста передбачає співробітництво суб'єктів господарювання в промисловості, поєднання кількох галузей відповідно до циклів використання ресурсів, зменшення відходів, забезпечення

локальної економічної привабливості тощо. Загалом модель регенеративного міста [28, с. 10–13] передбачає, що місто має бути:

- соціально інклюзивним;
- економічно інклюзивним та економічно розвиненим;
- добре спланованим, зручним для прогулянок і пересування громадським транспортом; школи мають знаходитися в межах пішохідної або велосипедної доступності від дому, офіси – в межах кількох зупинок транспорту від будинків, магазини – в пішій доступності від житлових будинків та розташовані біля зупинок транспорту; поруч з будинком має бути відкритий простір для відпочинку;
  - енергоефективним, мати низький рівень викидів вуглецю; використовувати відновлювані джерела енергії;
  - мати «єдине вікно» для отримання адміністративних послуг;
  - мати унікальну ідентичність і відчуття місця; визнавати культуру ключем до людської гідності та стійкості, залучати діячів культури для розкриття творчого потенціалу всіх громадян;
  - безпечним: вдень і вночі люди мають без страху користуватися вулицями, парками та громадським транспортом;
  - мати розвинену публічну взаємодію: публічні службовці (поліція, пожежна служба, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та ін.) і жителі мають часто спілкуватися і виробляти спільні рішення для поліпшення якості життя;
  - мати здорове населення та сприятливе для здоров'я довкілля;
  - міські парки повинні характеризуватися біорізноманіттям;
  - справедливим (послуги інфраструктури, житло та всі базові послуги тут плануються для груп з низьким доходом); публічні послуги плануються спільно з громадами;
  - галузеві політики міста реалізуються в рамках комплексного плану розвитку міста;
  - ролі та обов'язки між усіма зацікавленими сторонами розподілені з дотриманням принципу субсидіарності;
  - встановлювати нормативно закріплені в локальних актах цілі, які регулярно переглядаються для найкращого забезпечення здійснення заходів місцевої політики.

Для позначення явища якісно нового відновлення територій за кордоном застосовують і термін «*ревіталізація*» (англ. *revitalization*), який у різних словниках розуміється по-різному, але змістовно все-таки подібно: процес зростання, відновлення успіху (Cambridge dictionary); процес створення чогось сильнішого, активнішого або здоровішого (Oxford Learner's

Dictionaries); поживлення чогось, що втратило свою активність (Collins dictionaries); оживлення (Dictionary of Contemporary English) [19]–[24].

Разом з тим, україномовного замінника термінам «регенерація» та «ревіталізація» немає. Саме тому законодавець застосував термін «відновлення».

Попри перспективність і значущість концепції регенеративного міста, концепція сталого розвитку залишається актуальною навіть в умовах війни, тому вона має бути покладена в основу всіх місцевих стратегій, програм і проєктів. Крім того, ці дві концепції не є взаємовиключними.

У 2020 р. ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» доповнено статтю 12-1, в якій визначено поняття «*сталий розвиток території територіальної громади*» – соціально, економічно та екологічно збалансований розвиток території територіальної громади, спрямований на створення економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасних та майбутніх поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [16].

Хоча термін «відновлення» по суті означає приведення чогось зруйнованого до попереднього стану, проте у вітчизняному законодавстві не обмежено можливості застосування нових підходів до подальшого розвитку територіальної громади.

2. Сутність моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади

Термін «модель» походить від латинського слова *modulus* – міра, зразок і означає: зразок якогось нового виробу, зразковий екземпляр; схема...; тип чогось [10, с. 394].

З урахуванням вищевикладеного та на основі методологічного синтезу сутності термінів «інтегрований», «відновлення», «розвиток», «модель», можна пропонувати визначення поняття «*модель інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади*» у двох вимірах:

1) процесному: як спосіб (механізм) багаторівневого узгодженого визначення і скоординованої діяльності щодо комплексної реалізації просторових, містобудівних та соціально-економічних пріоритетів політики щодо відновлення територій територіальної громади, на яких

сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища, і забезпечення її сталого розвитку як цілісної соціально-економічної системи;

2) структурному: як набір взаємопов'язаних сфер і галузей, пріоритетів, заходів та управлінських інструментів щодо кожної зі сфер та галузей територіальної громади

Так, модель інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади передбачає скоординовану діяльність органу місцевого самоврядування з приватними і публічними стейкхолдерами різних рівнів (органами публічної влади, міжнародних та громадських організацій, бізнесу, активних громадян та ін.) щодо формування і виконання плану відновлення і розвитку територіальної громади. В ідеальному варіанті така діяльність забезпечується на базі єдиного центру, наприклад, на платформі спеціально створеного Офісу відновлення та розвитку громади (на сьогодні такі офіси створюються в органах місцевого самоврядування за підтримки ПРООН), яким має організовуватися діяльність щодо діагностики актуальних питань відновлення та розвитку громади, комунікаційного забезпечення, пошуку найкращих рішень щодо їх вирішення та підтримка впровадження відповідно до принципів доброго врядування.

Попри спільні організаційно-правові засади щодо відновлення і розвитку територій кожна територіальна громада буде мати свої пріоритети, а отже і свою модель відновлення і розвитку.

Фактично ця модель віддзеркалюється у документах стратегічного і просторового планування, різнорівневих програмах відновлення територій.

3. Напрями формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади

Для формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади слід враховувати напрями, визначені Порядком формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади [14], у скороченому вигляді це:

- географічне положення території територіальної громади;
- стан навколишнього природного середовища;

3) сучасний стан використання та охорони земель;

4) просторова система розселення, забезпеченість житлом, стан та структура власності житлового фонду, рівень забезпеченості домогосподарств комунальними послугами, електронними комунікаційними послугами,

наявність у власності транспортних засобів, рівень субсидіювання домогосподарств;

- 5) демографічна ситуація та добробут населення;
- 6) розвиток людського капіталу;
- 7) громадське здоров'я, соціальні послуги та інклюзивність;
- 8) економічна активність;
- 9) система надання послуг мешканцям територіальної громади;
- 10) туристична інфраструктура;
- 11) історико-культурна спадщина територіальної громади;
- 12) забезпечення транспортного попиту та стан дорожньо-транспортної інфраструктури;
- 13) стан інженерно-комунальної інфраструктури територіальної громади;
- 14) благоустрій території;
- 15) стійкість інженерно-транспортної інфраструктури до природних та техногенних загроз, забезпечення цивільного захисту населення та зниження відповідних ризиків та загроз, громадська безпека, мережі правоохоронних органів та екстрених служб;
- 16) система управління в територіальній громаді;
- 17) фінансова спроможність територіальної громади;
- 18) стан забезпеченості містобудівною документацією;
- 19) стан цифрового розвитку;
- 20) інші напрями.

На нашу думку, необхідно додати і такий критерій, як «людський капітал територіальної громади». Порядком формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, затвердженим Наказом Міністерства розвитку громад та територій України 22 вересня 2022 року № 172 термін «людський капітал територіальної громади» визначається як накопичений населенням територіальної громади сукупний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано розвивається та використовується з метою загального підвищення якості життя мешканців, підвищення інвестиційної привабливості та зростання ефективності господарської діяльності [14].

Важливим пов'язаним з людським капіталом чинником і водночас напрямом інтегрованого розвитку громад в умовах воєнного стану і поствоєнний період є розвиток креативної економіки, адже ця економіка є стійкішою до багатьох ризиків, оскільки головним ресурсом є нематеріальний ресурс. В Україні вже сформовано правові основи для розвитку креативних індустрій, відповідні заходи знаходять своє відображення у планах уряду України, проте на рівні Міністерства

економіки України, регіональних і місцевих органів публічної влади ще недостатньо уваги приділяється саме напряду.

Місцеві стратегії, засновані на культурі, можуть відкрити нові шляхи для створення робочих місць і місцевого економічного розвитку. Такий підхід може допомогти створити та відновити відчуття місця і прискорити місцевий розвиток через виробництво культурних продуктів. Світовий досвід свідчить, що креативні індустрії відіграють все більшу роль у розвитку та трансформації місцевих процесів і все більше сприяють зайнятості. Тому їх потрібно взяти до уваги для планування процесів відновлення і розвитку територіальних громад.

Необхідно сформувати ефективні стратегії та інноваційні інструменти для стимулювання підприємницьких ініціатив. Сприяння місцевому економічному розвитку є фундаментальною основою для вирішення усіх питань місцевого значення.

Інтегроване відновлення та розвиток територіальної громади має включати і гендерну перспективу, щоб реалізувати права і можливості чоловіків та жінок, а отже, створити кращі умови для відновлення громад у довгостроковій перспективі.

Також невід'ємними для відновлення громад є цифрові рішення та цифрова демократія, що дозволяють залучити усіх бажаючих до формування порядку денного та його реалізації та контролю.

Необхідно також забезпечити інтегрований підхід у сфері охорони здоров'я й загалом до всіх сфер і галузей.

Отже, ключовими характеристиками і напрямками формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади є:

- закріплення моделі в планувальних документах територіальної громади;
- цілісне бачення територіальної громади як системи систем, в якій все є взаємопов'язаним і детермінованим;
- аналіз взаємних впливів чинників різних галузей та сфер соціально-економічних процесів
- визначення пріоритетів політики відновлення і розвитку, а також комплексу заходів щодо їх реалізації, у їх взаємозв'язку (міждисциплінарний підхід);
- максимальне залучення усіх потенційно заінтересованих сторін до розроблення моделі;
- налагоджена горизонтальна і вертикальна координація як під час розроблення моделі, так і під час її реалізації;

- міждисциплінарності, що передбачає врахування зв'язку всіх аспектів соціально-економічного розвитку територіальної громади;
- посилення використання нематеріальних чинників відновлення і розвитку громади.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Відповідно до мети і завдань статті зроблено такі висновки:

1. Інтегроване відновлення і розвиток територіальної громади – це об'єднання усіх суб'єктів, об'єктів і заходів місцевої політики в єдине ціле (модель), що дозволяє встановити чинники і взаємозв'язки, які потребують посилення, або більш ефективного їх використання.

2. Модель інтегрованого відновлення і розвитку територіальної громади можна представити з позицій двох основних підходів – процесного і структурно. Згідно з процесним підходом це спосіб (механізм) багаторівневого узгодженого визначення і скоординованої діяльності щодо комплексної реалізації просторових, містобудівних та соціально-економічних пріоритетів політики щодо відновлення територій територіальної громади, на яких сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища, і забезпечення її сталого розвитку як цілісної соціально-економічної системи; у структурному вимірі – це набір взаємопов'язаних сфер і галузей, пріоритетів, заходів та управлінських інструментів щодо кожної зі сфер та галузей територіальної громади.

3. Формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади має відбуватися з урахуванням всіх можливих чинників і напрямів – соціальних, економічних, управлінських тощо, а також їх взаємозв'язків. Хоча в нормативно-правових документах визначено основні напрями інтегрованого розвитку громади, проте вони не є вичерпними і потребують уточнення та розвитку відповідно до місцевих умов. Також

Отже, діяльність щодо формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальної громади є дуже складною і потребує насамперед інтегрованого підходу до всіх управлінських функцій, посилення інституційної спроможності місцевого врядування та належного науково-аналітичного забезпечення.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися практичних рекомендацій щодо інтегрованого відновлення та розвитку

територіальних громад в Україні з урахуванням новітніх тенденцій та інституційної спроможності системи місцевого врядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] А. Андрусевич, З. Козак, «Доступ громадськості до прийняття рішень щодо відновлення України в частині збереження довкілля і протидії зміні клімату», *Аналітичний звіт. Фонд ім. Гайнріха Бюлля. Січень-Лютий*. 2023. [Електронний ресурс].
Доступно: https://ua.boell.org/sites/default/files/2023-03/zvit_uchast-gromadskosti-u-procesakh-vidbudovi-2023.pdf Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [2] С. А. Горблюк, «Становлення політики ревіталізації міст у Великій Британії та Франції», *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, № 4(10), с. 196–207, 2020.
[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-4\(10\)-196-207](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-4(10)-196-207)
- [3] Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. 2023. [Електронний ресурс].
Доступно: [https://ednannia.ua/images/Master version UKR Rebuilding.pdf](https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf) Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [4] *Енциклопедичний словник з державного управління* / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна, Ред. Київ, Україна : НАДУ, 2010.
- [5] Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://hromada.canactions.com/integrovane-prostorove-planuvannya/> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [6] Координація процесу відбудови та відновлення з політикою регіонального розвитку в Україні. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1293/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [7] Методичні рекомендації планування й організації відновлення муніципальної інфраструктури. 2023. [Електронний ресурс].
Доступно: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/850/vidnovlennya_2023.pdf Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [8] І. М. Могілат, О. М. Нижник, Методичні рекомендації зі здійснення моніторингу і оцінки реалізації планувальних документів із відновлення та розвитку територіальних громад. [Електронний

- ресурс]. Доступно: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2023/04/me_methodological_recommendations_model_web.pdf Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [9] О. В. Завальний, О. В. Нижник, Д. С. Вишневецький, «Регіональна модель територіального планування: вплив факторів військової агресії та післявоєнні перспективи», *Будівництво та цивільна інженерія*, № 2, с. 84–93, 2022. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://spd.knuba.edu.ua/article/view/275868/270776>; <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2022.2.84-93> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [10] *Новий словник іншомовних слів: близько 40000 слів і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хомяк, А. А. Демянюк. Л. І. Шевченко, Ред. Київ, Україна : АРІЙ, 2008.*
- [11] І. С. Пирога, М. І. Пирога, «Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану», *Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. Серія: Право*, т. 1, № 77, с. 117–123, 2023.
- [12] Н. Шаповал, М. Федосєнко, О. Грибановський, О. Терещенко, *Повоєнне відновлення України. 2022.* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [13] Кабінет Міністрів України. (2023, Лип. 18). *Постанова № 731 «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад».* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text>
- [14] Міністерство розвитку громад та територій України. (2022, Верес. 22). *Наказ № 172 «Про затвердження Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади».* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-22#Text>
- [15] Верховна Рада України. (1997, Трав. 21). *Закон № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні».* (ред. від 03.08.2023). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- [16] Верховна Рада України. (2011, Лют. 17). *Закон № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності».* (ред. від 02.07.2023). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

- [17] Кабінет Міністрів України. (2019, Лип. 24). *Розпорядження № 687-р «Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>
- [18] *Український тлумачний словник (тезаурус) 250 000 слів*; В. Т. Бусел, Ред. Київ; Ірпінь, Україна : ВТФ «Перун», 2016.
- [19] Regeneration. *Cambridge dictionary*. [Online]. Available: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regeneration> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [20] Regeneration. *Collins dictionaries*. [Online]. Available: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/regeneration> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [21] Regeneration. *Oxford Learner's Dictionaries*. [Online]. Available: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/regeneration> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [22] Regenerative urban development. *Report of the 3rd Future of Cities Forum*. [Online]. Available: https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/01/WFC_2014_Regenerative_Urban_Development_A_Roadmap_to_the_City_We_Need.pdf Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [23] Revitalization. *Cambridge dictionary*. [Online]. Available: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/revitalization> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [24] Revitalization. *Oxford Learner's Dictionaries*. [Online]. Available: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/revitalization> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [25] Revitalize. *Collins dictionaries*. [Online]. Available: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/revitalize> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [26] Revitalize. *Dictionary of Contemporary English*. [Online]. Available: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/revitalize> Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [27] The city we need 2.0 Towards a New Urban Paradigm. 16 March 2016 in Prague. *Czech Republic*. [Online]. Available: https://fidic.org/sites/default/files/The%20City%20We%20Need%20TCWN%202.0_ADOPTED.pdf Дата звернення: Серп. 16, 2023.
- [28] The Future We Want. The City We Need. [Online]. Available: <https://www.unclearn.org/wp-content/uploads/library/unhab58.pdf> Дата звернення: Серп. 16, 2023.

THEORETICAL PRINCIPLES OF THE FORMATION OF THE MODEL OF INTEGRATED RESTORATION AND DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Iya Dehtiarova,

Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of public administration and
Project Management Educational and Scientific Institute
of Management and Psychology
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-0807-961X>
iyadeht@uem.edu.ua

Vladimir Kroytor,

Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Civil Law and Procedure
Kharkiv National University of Internal Affairs.
Kharkiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-1849-5721>
kroytor@ukr.net

Oleksii Demikhov,

candidate of sciences in public administration,
senior lecturer at the Department of Management named after Oleg Balatskyi
Educational and Scientific Institute of Business, Economics and Management
Sumy State University.
Sumy, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-9715-9557>
iyadeht@uem.edu.ua

Oleg Zagrevskiy,

Postgraduate student of the Department of public administration and
Project Management Educational and Scientific Institute
of Management and Psychology
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0009-0003-4356-6434>
olegzagrev@gmail.com

Abstract. The article presents a theoretical justification of the content of the model of integrated restoration and development of territorial communities in Ukraine. It has been established that an integrated approach to community development means the unification of all subjects, objects and measures of local policy into a single whole, which allows

establishing factors and relationships for further managerial influence. At the same time, each management function should acquire an integrated character. Accordingly, the model of integrated restoration and development of the territorial community envisages the coordinated activity of the local self-government body with private and public stakeholders of various levels (public authorities, international and non-governmental organizations, businesses, active citizens, etc.) regarding the formation and implementation of the plan for the restoration and development of the territorial community. The key characteristics and directions of the formation of the model of integrated restoration and development of the territorial community have been established:

- consolidation of the model in the planning documents of the territorial community;
- a holistic vision of the territorial community as a system of systems in which everything is interconnected and deterministic;
- analysis of mutual influences of factors of various industries and spheres of socio-economic processes
- determining the priorities of the recovery and development policy, as well as a set of measures for their implementation, in their interrelationship (interdisciplinary approach);
- maximum involvement of all potentially interested parties in the development of the model;
- established horizontal and vertical coordination both during the development of the model and during its implementation;
- interdisciplinary, which involves taking into account the connection of all aspects of the socio-economic development of the territorial community;
- strengthening the use of intangible factors of recovery and development of the community.

It was established that, given the complexity of all management processes related to the restoration and development of territorial communities, it is primarily necessary to strengthen the institutional capacity of local government and scientific and analytical support.

Keywords: model of integrated recovery and development; local community; functions of integrated management; revitalization; Sustainability; creative industries; directions of recovery.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] A. Andrusevych, Z. Kozak, «Dostup hromadskosti do pryiniattia rishen shchodo vidnovlennia Ukrainy v chastyni zberezhennia dovkillia i protydii zmini klimatu», Analitychnyi zvit. Fond im. Hainrikha Bolliia. Sichen-Liutyi. 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://ua.boell.org/sites/default/files/2023-03/zvit_uchast-gromadskosti-u-procesakh-vidbudovi-2023.pdf Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [2] S. A. Horbliuk, «Stanovlennia polityky revitalizatsii mist u Velykii Brytanii ta Frantsii», Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia, № 4(10), s. 196–207, 2020. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-4\(10\)-196-207](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-4(10)-196-207)
- [3] Doslidzhennia initsiatyv u sferi povoiennoho vidnovlennia. 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://ednannia.ua/images/Master version UKR Rebuilding.pdf> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [4] Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad.: Yu. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mykhnenko ta in.; Yu. V. Kovbasiuka, V. P. Troshchynskoho, Yu. P. Surmina, Red. Kyiv, Ukraina : NADU, 2010.
- [5] Intehrovane prostorove planuvannia dlia obiednanykh terytorialnykh hromad. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://hromada.canactions.com/integrovane-prostorove-planuvannya/> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [6] Koordynatsiia protsesu vidbudovy ta vidnovlennia z politykoiu rehionalnoho rozvytku v Ukraini. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1293/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [7] Methodychni rekomendatsii planuvannia y orhanizatsii vidnovlennia munitsypalnoi infrastruktury. 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/850/vidnovlennya_2023.pdf Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [8] I. M. Mohilat, O. M. Nyzhnyk, Methodychni rekomendatsii zi zdiisnennia monitorynhu i otsinky realizatsii planovalnykh dokumentiv iz vidnovlennia ta rozvytku terytorialnykh hromad. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2023/04/me_methodological_recommendations_model_web.pdf Data zvernennia: Serp. 16, 2023.

- [9] O. V. Zavalnyi, O. V. Nyzhnyk, D. S. Vyshnevskiy, «Региональна модель територіального планування: вплив факторів військової агресії та післявоєнних перспектив», Будівництво та цивільна інженерія, № 2, s. 84–93, 2022. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://spd.knuba.edu.ua/article/view/275868/270776>; <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2022.2.84-93> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [10] Novyi slovnyk inshomovnykh sliv: blyzko 40000 sliv i slovospospoluchen / L. I. Shevchenko, O. I. Nika, O. I. Khomiak, A. A. Demianiuk. L. I. Shevchenko, Red. Kyiv, Ukraina : ARII, 2008.
- [11] I. S. Pyroha, M. I. Pyroha, «Rol mistsevoho samovriaduvannia u vidbudovi v umovakh voiennoho stanu», Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho un-tu. Serii: Pravo, t. 1, № 77, s. 117–123, 2023.
- [12] N. Shapoval, M. Fedoseienko, O. Hrybanovskiy, O. Tereshchenko, Povoienne vidnovlennia Ukrainy. 2022. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [13] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2023, Lyp. 18). Postanova № 731 «Pro zatverdzhennia poriadkiv z pytan vidnovlennia ta rozvytku rehioniv i terytorialnykh hromad». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text>
- [14] Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. (2022, Veres. 22). Nakaz № 172 «Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia Kontseptsii intehrovanoho rozvytku terytorii terytorialnoi hromady». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-22#Text>
- [15] Verkhovna Rada Ukrainy. (1997, Trav. 21). Zakon № 280/97-VR «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini». (red. vid 03.08.2023). [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- [16] Verkhovna Rada Ukrainy. (2011, Liut. 17). Zakon № 3038-VI «Pro rehuliuвання mistobudivnoi diialnosti». (red. vid 02.07.2023). [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
- [17] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2019, Lyp. 24). Rozporiadzhennia № 687-r «Pro skhvalennia Stratehii intehrovanoho upravlinnia kordonamy na period do 2025 roku». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>

- [18] Ukrainskyi tлумachnyi slovnyk (tezaurus) 250 000 sliv; V. T. Busel, Red. Kyiv; Irpin, Ukraine : VTF «Perun», 2016.
- [19] Regeneration. Cambridge dictionary. [Online]. Available: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regeneration> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [20] Regeneration. Collins dictionaries. [Online]. Available: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/regeneration> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [21] Regeneration. Oxford Learner's Dictionaries. [Online]. Available: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/regeneration> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [22] Regenerative urban development. Report of the 3rd Future of Cities Forum. [Online]. Available: https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/01/WFC_2014_Regenerative_Urban_Development_A_Roadmap_to_the_City_We_Need.pdf Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [23] Revitalization. Cambridge dictionary. [Online]. Available: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/revitalization> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [24] Revitalization. Oxford Learner's Dictionaries. [Online]. Available: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/revitalization> Data zvernennia: Serp. 16, 2023
- [25] Revitalize. Collins dictionaries. [Online]. Available: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/revitalize> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [26] Revitalize. Dictionary of Contemporary English. [Online]. Available: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/revitalize> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [27] The city we need 2.0 Towards a New Urban Paradigm. 16 March 2016 in Prague. Czech Republic. [Online]. Available: https://fidic.org/sites/default/files/The%20City%20We%20Need%20TCWN%202.0_ADOPTED.pdf Data zvernennia: Serp. 16, 2023.
- [28] The Future We Want. The City We Need. [Online]. Available: <https://www.unclearn.org/wp-content/uploads/library/unhab58.pdf> Data zvernennia: Serp. 16, 2023.

Стаття надійшла до редакції
03 вересня 2023 року